

PODRŠKA TALENTOVANOM DETETU KROZ ŠKOLOVANJE U SPECIJALIZOVANOJ ŠKOLI SA INTERNATOM¹

Rezime. Grupisanje i izdvajanje darovitih i talentovanih učenika u posebne škole i odeljenja preporučuje se zbog toga što oni, u odnosu na svoje vršnjake, postižu više nivoje kognitivnog razvoja, brže se kreću od jednog do drugog razvojnog stupnja i imaju veća predznanja. Jedan broj talentovanih učenika stiže u specijalizovane škole sa internatom, u slučaju kada njihova porodica nema mogućnosti da im obezbedi adekvatnu obrazovnu podršku u svom okruženju. U radu se diskutuju pitanja kako da boravak talentovanih učenika u školi sa internatom bude podsticajno i prijatno iskustvo u njihovom obrazovnom i profesionalnom razvoju, kako da škola nadomesti izlazak adolescenta iz porodice zbog smeštaja u domu, i kako da se uspostavi i ostvari uspešna komunikacija talentovanih učenika sa drugovima i vršnjacima u novoj sredini. Internatski smeštaj učenika pruža uslove za rad sa njima i van obavezne nastave, kroz organizovanje vanškolskih aktivnosti, strukturiranje njihovog slobodnog vremena i intenzivnije korišćenje resursa iz okruženja. U cilju unapređenja rada škole, koja radi po posebnom nastavnom programu i čiji učenici koriste internat, preporučeno je traganje za balansom između ličnih i društvenih težnji, veća responzivnost škole na potrebe okruženja i rad na boljoj integraciji škole u lokalnu zajednicu.

Ključne reči: talenat, specijalizovan program, srednja škola, internat, vaspitanje i obrazovanje.

Uvod

U okviru državnog obrazovnog sistema Srbije postoji mogućnost obrazovanja u posebnim školama i/ili odeljenjima (pri običnim školama) za učenike talentovane za matematiku, informatiku, fiziku, jezike, likovnu umetnost, sport, muziku i balet. Muzičke i baletske škole mogu da se pohađaju paralelno sa obaveznim osnovnim i drugim opštim ili stručnim srednjim obrazovanjem, osim Muzičke škole u Čupriji, koja obezbeđuje istovremeno osnovno obrazovanje i

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Obrazovanje za društvo znanja” (br. 149001) čiju realizaciju finansira Ministarstvo nauke R Srbije (2006-2010).

osnovno i srednje muzičko obrazovanje. Sve ostale specijalizovane škole i odeljenja su organizovane na srednjoškolskom nivou, mada je i ovde uočen trend ka obuhvatu mlađih učenika (na primer, u matematičkim gimnazijama osnovana su odeljenja za učenike od šestog razreda osnovne škole). U specijalizovane škole i odeljenja upisuju se učenici koji polože prijemni ispit, na kome je potrebno da pokažu odgovarajuća znanja i posebne sposobnosti za datu oblast. U toku školovanja, učenici rade po posebnim nastavnim planovima i programima u kojima se na složeniji način, što znači šire i dublje, izučava izabrana oblast u kojoj je ispoljen talenat.

Prednosti obrazovanja po posebnom nastavnom planu i programu

Grupisanje i izdvajanje darovitih i talentovanih učenika u posebne škole i odeljenja preporučuje se zbog toga što oni, u odnosu na svoje vršnjake, postižu više nivoa kognitivnog razvoja, brže se kreću od jednog do drugog razvojnog stupnja i imaju veća predznanja (Maksić, 2007). Jedan broj talentovanih učenika, u slučaju kada njihova porodica nema mogućnosti da im obezbedi adekvatnu obrazovnu podršku u svom okruženju, stiže u specijalizovane škole sa internatom. Ukoliko su učenici u prilici da koriste internatski smeštaj (jer dolaze iz drugog mesta koje je udaljeno od škole, ne mogu da putuju i slično), onda ovakva škola i njeni nastavnici i vaspitači treba da nadomeste odvajanje od porodice detetu koje je u uzrastu adolescenta, opterećeno i raznim drugim razvojnim dilemama i frustracijama, koje nosi sama adolescencija. Malo je literature o tome kako da učenje u školi u kojoj se radi po posebnom programu za talentovane i boravak u domu bude podsticajno i prijatno iskustvo mladima u njihovom obrazovnom i profesionalnom razvoju.

Osnivanje specijalizovane škole ili odeljenja omogućava dostupnost posebne obrazovne podrške talentovanim učenicima sa šire teritorije. Nema dileme da specijalizovane škole pružaju bolje uslove za učenje, u pogledu opremanja škole i izbora nastavnika. Takođe, to su dobri uslovi za postojanje i rad propratnih stručnih službi za podršku, kao što su savetovanje, individualni rad, pomoć u savladavanju teškoća u učenju, a što, opet, može doprineti uspešnosti ovih programa i učenika koji ih pohađaju. Javno mnjenje i relevantne ustanove se zalažu za izdvajanje učenika u posebne škole i odeljenja, sa obrazloženjem da se tako omogućava obrada složenijih sadržaja i brže prolaženje gradiva u odnosu na obične škole i odeljenja. Razlozi

protiv odnose se na problem elitizma i otkriće da početna ujednačenost odeljenja nije dovoljna u radu, tako da se vrlo brzo javljaju nove razlike koje traže dalje podele grupe sa kojom se radi. Glavne primedbe koje se upućuju izdvajanju u obrazovne svrhe odnose se na to da se na takav način vrši priprema za život u uslovima dalekim od stvarnosti, kao i da ujednačavanje obrazovanja onemogućava ispoljavanje individualnosti i genijalnosti.

Adolescencija je razvojni period između detinjstva i odraslog doba, kada pojedinac raste i sazreva fizički, mentalno, emocionalno i socijalno (Maksić, 1993). Velike promene dešavaju se u svim bitnim oblastima života: vezanost za porodicu, prijateljstva, seksualnost, motiv za postignućem, autonomija i identitet. Intelektualni razvoj dostiže nivo apstraktnog mišljenja. Ulazeći u svet ideja, teorija i verovatnoće, adolescent kreće u poređenje mogućeg i stvarnog, testirajući sve, od sebe, svog izgleda, sposobnosti i vrednosti, do ukupnog univerzuma. Sa doživljaja sveta koji je detetu izgledao unapred određen i formalizovan, adolescent prelazi na svet društvenog dogovora i uzajamnog slaganja. Mladi se posvećuju stvaranju novih grupa u kojima, kroz raznovrsne grupne aktivnosti, dele odgovornost, eksperimentišu zajedno, uče jedni od drugih. Komunikacija sa drugovima dobija odlike zajedništva, lojalnosti i bliskosti. Adolescentova borba za osamostaljivanje i nezavisnost istovremeno je borba za razvijanje sopstvene individualnosti i identiteta. Lični identitet sačinjavaju stavovi, verovanja i osećanja o sebi i sopstvenom ponašanju, samorazumevanje i samopoštovanje.

Kada dete napusti porodicu i dođe u školu sa domom učenika, gde provodi ceo dan, dolazi do značajnih promena u njegovom životu. Većina vršnjaka osnovaca i srednjoškolaca živi u zajednici sa svojim roditeljima, braćom, sestrama i ostalim članovima porodice. Ova deca deo dana provode u školi, a većinu vremena u okviru svoje porodice. Kao što je poznato, porodicu odlikuju neposredni, bliski odnosi između njenih članova, a skoro sve podržavajuće sisteme (na primer, obezbeđivanje hrane, održavanje stana, nabavka itd.) vode ili realizuju odrasli članovi porodice. Deca se uglavnom usmeravaju na odgovornost prema školskim obavezama. Internatski smeštaj učenika otvara nove obaveze, pored školskih. Kako ostvariti balans, u okviru školovanja u posebnoj školi, između ličnih potreba učenika, zahteva njegove porodice i društvenih težnji zbog kojih je škola osnovana? Kako obezbediti veću responzivnost škole za talente na potrebe šireg

okruženja i kako ostvariti bolju integraciju škole sa domom u lokalnu zajednicu?

Darovita i talentovana deca koja se smeštaju u domu učenika dolaze iz različitih krajeva i sa ostalim učenicima imaju zajednički talenat za oblast u kojoj se školuju, dok se u pogledu drugih karakteristika razlikuju. Takođe, ove dve grupe učenika imaju različite obaveze. Talentovani učenici koji žive u domu preuzimaju odgovornost za svoj deo sobe, organizaciju vremena, komunikaciju sa ostalim stanarima doma i drugovima koji nisu iz doma. Da bi se mlada osoba izborila sa izazovima, koji je očekuju u ovakvim okolnostima, veoma je važno koliko je samostalna i u kojoj meri je razvila sopstvenu sigurnost i poverenje u sebe. Jednako je značajna uspešna komunikacija sa drugovima, vršnjacima i širim okruženjem, u kojem se izdvajaju nastavnici i vaspitači koji sa njima rade. Mogući prostor za akciju leži upravo u činjenici da su talentovani učenici korisnici doma. Internatski smeštaj učenika pruža uslove za organizovan rad sa njima i van obavezne nastave, kroz organizovanje vanškolskih aktivnosti, strukturiranje njihovog slobodnog vremena i intenzivnije korišćenje resursa iz okruženja.

Izazovi izdvajanja darovitih učenika u obrazovne svrhe

Pohađanje specijalizovane škole ne zatvara mogućnost korišćenja drugih vidova podrške sposobnostima, kreativnosti i interesovanjima učenika. Ovo praktično znači da su u specijalizovanoj školi moguće sve vrste obrazovnog tretmana i posebne podrške kao i u običnim školama: obogaćivanje, grupisanje i ubrzavanje u školi i odeljenju (Maksić, 2007). Podrška u obliku obogaćivanja može biti stimulativna i efikasna ako nastavnici diferenciraju nastavu darovitim učenicima tako da se izvode aktivnosti koje zahtevaju više kognitivne procese, produbljeno istraživanje sadržaja, širi raspon sadržaja i izazovne načine komuniciranja (Kitano & Kirby, 1986). Evaluacija pohađanja posebnog programa ukazuje na pozitivne strane koje se odnose na podsticaj razvoja akademskih sposobnosti i ostvarivanje viših nivoa postignuća. Ovakvo izdvajanje može da ima i nepovoljne posledice u početku, pošto se neki daroviti učenici u novoj sredini, gde su okruženi decom sličnih sposobnosti, osećaju nelagodno pa čak i ugroženo, jer moraju da se dokazuju i bore za svoj status.

Pravovremena i istrajna podrška porodice i škole doprinose izgrađivanju kreativnih veština, stavova, vrednosti i motivacije

učenika (Maksić, 2006). Roditelji koji pomažu svojoj deci da ostvare visoko akademsko postignuće pružaju stabilnu porodicu sa pozitivnim vrednostima, uključujući isticanje vrednosti obrazovanja, upornog rada i poštovanja nastavnika (Tsai, prema: Maksić i Mirkov, 2007). Ovi roditelji primenjuju strategije, kao što su: provođenje vremena sa decom tako da ona od toga imaju koristi; razumevanje dece slušanjem i razgovorom; podučavanje dece od najranijeg detinjstva obezbeđivanjem stimulativnog okruženja; pružanje modela za ugledanje; jačanje dečijih dobrih navika; saopštavanje očekivanja deci kroz diskusiju sa njima; zajedničko gledanje kvalitetnih televizijskih programa obrazovnog, naučnog i kulturnog sadržaja; pružanje izazova deci postavljanjem ciljeva zasnovanih na njihovim sposobnostima; izgrađivanje detetovog samopoverenja; koordinisanje konzistentnog truda između roditelja i nastavnika; ohrabrivanje dece da postanu kreativna i produktivna; pomaganje deci da naprave raznotežu u aktivnostima kojima se posvećuju, u tom smislu da ne zapostave aktivnosti koje bi bile izvan talenta a značajne su za njihov normalan razvoj i sazrevanje.

Upoređivanje efikasnih strategija roditelja i nastavnika ukazuje na brojne sličnosti među njima, što podržava uverenje da dobri nastavnici vaspitavaju kao dobri roditelji, a što posebno može doći do izražaja u slučaju talentovanih učenika specijalizovanih škola koji koriste dom. Najdelotvorniji oblici podrške koju pružaju nastavnici su: ohrabrivanje mladih da uče pružanjem modela za ugledanje; izgrađivanje dobrih navika; pružanje izazova postavljanjem ciljeva zasnovanih na njihovim sposobnostima; omogućavanje slobode izražavanja, razvoj spremnosti za isprobavanje i eksperimentisanje; ohrabrivanje iskazivanja sopstvenog stava i gledišta; vrednovanje akademskog postignuća, umetnosti i kulture; pomaganje mladima da naprave ravnotežu u onome čemu se posvećuju. Da bi zajedničko delovanje škole i porodice bilo uspešno, neophodno je da se obezbedi njihovo međusobno razumevanje, spremnost na saradnju i prilike za njenu realizaciju (Tsai, prema: Maksić i Mirkov, 2007).

Deca ili mladi koji imaju teškoće u porodici ili školi imaju šansu da poboljšaju svoje sposobnosti prilagođavanja u interakciji sa nastavnicima, koji imaju znanja i veštine da u njima probude odgovornost prema učenju i spostvenom razvoju (Mirkov, 2006; Đorđević i sar., 2007). Najveći uticaj na socijalni i moralni razvoj deteta ostvaruje nastavnik koji je dobar model, a koji u kontekstu dobrih odnosa sa učenicima obezbeđuje adekvatne primere i

razumno zastupa prave vrednosti. Rezultati istraživanja ukazuju da je podrška koju učenici opažaju kod svojih nastavnika ključna za predviđanje motivacije učenika za učenje i druženje, kao i težnju da se bude socijalno odgovoran. Kada se nastavnici ophode prema svojim učenicima s topline i podrškom, kada ispoljavaju jasna očekivanja u pogledu ponašanja učenika i kada obezbeđuju odgovarajući nivo autonomije, njihovi učenici razvijaju jači osećaj za zajedništvo i ispoljavaju socijalno kompetentna ponašanja (Ševkušić i Milošević, 2004).

Realan okvir za rešavanje problema sa kojima se suočavaju učenici u toku školovanja i individualnog razvoja leži u saradnji porodice i škole. Empirijski je potvrđeno da roditelji, koji u najvećem stepenu doprinose uspešnom prilagođavanju dece školskim uslovima, imaju osoben stil komunikacije sa detetom: dosledno podržavaju pravedne standarde ponašanja, ohrabruju dvosmernu komunikaciju, uvažavaju dečije mišljenje, imaju visoka očekivanja u pogledu odgovornog i zrelog ponašanja deteta i brinu o njegovom fizičkom i emocionalnom blagostanju. Prilagođavanje mlađe dece značajno je povezano sa kvalitetom odnosa koji se uspostavi sa nastavnikom, a koji karakterišu toplina, odsustvo konflikata i otvorena komunikacija. Bolju saradnju sa roditeljima, obezbeđuje nastavnik koji uvažava njihovo praktično vaspitno znanje i metode, umesto da se postavlja superiorno jer poseduje stručno, pedagoško-psihološko znanje koje roditelji treba da usvoje (Ševkušić i Milošević, 2004). Darovitoj i talentovanoj deci potreban je nastavnik koji se neprekidno trudi da bude još bolji (Kevereski i Nikoloska, 2007).

Zaključak

Pohađanje specijalizovane škole predstavlja jedan od načina koji treba da bude deo obrazovanja pojedinca uklopljen u njegov ukupan razvoj sa ciljem da pruži najbolje, najbrže, najefikasnije obrazovanje u datom trenutku i bude pozitivno iskustvo za datog pojedinca i njegovo okruženje. Kvalitet rada škole zavisi od njenog statusa, kojem doprinose nalaženje ravnoteže između ličnih i društvenih težnji, veća responzivnost škole na potrebe okruženja i rad na boljoj integraciji škole u lokalnu zajednicu. Da bi se odgovorilo na pitanje šta će obezbediti uspeh u radu specijalizovane škole mora da se ispita koje su vrednosti, etos date obrazovne ustanove, čemu ona teži (šta su eksplicitni, a šta implicitni ciljevi), koliko su ti ciljevi saglasni

sa profesionalnim aspiracijama i ličnim ciljevima njenih učenika, u kom smeru se nastavlja njihovo školovanje i na koji način će primeniti znanja koja su stekli u toj školi. Postojanje i razvoj specijalizovanog obrazovanja se može smatrati obrazovnim elitizmom koji je opravdan, ukoliko je u funkciji sticanja specifičnog, ekskluzivnog obrazovnog iskustva koje vodi u kreativnu produkciju.

Korišćena literatura:

- Đorđević, B. i sar. (2007): *Odrasli o darovitoj deci i mladima*. Beograd/Vršac: Učiteljski fakultet i Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- Kevereski, Lj., Nikoloska, N. (2007): *Kakov nastavnik im treba na naderenite i talentiranite deca: kako može nastavnikot da im pomogne na nadarenite i talentiranite deca*. Bitola (Makedonija): „Kiro Dandaro“.
- Kitano, M., Kirby, D. (1986): *Gifted education, A comprehensive view*. Boston: Little Bown & Company.
- Maksić, S. (1993): *Kako prepoznati darovitog učenika*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. (2006): *Podsticanje kreativnosti u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. (2007): *Darovito dete u školi, drugo izdanje*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Maksić, S., Mirkov, S. (2007): Saradnja škole i porodice u podsticanju talenata i kreativnosti mladih, u: N. Polovina i B. Bogunović (prir.), *Saradnja škole i porodice, Pretpostavke, teškoće i mogućnosti* (209-222). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Mirkov, S. (2006): Metakognicija u obrazovnom procesu, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 38(1), 7-24.
- Ševkušić, S., Milošević, N. (2004): Da li uspešan nastavnik vaspitava kao dobar roditelj, *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 36, 188-203.

Slavica Maksic, PhD
Slavica Sevkusic, PhD
Institute for Pedagogic Research
Belgrade

Support to Talented Child through Schooling in Specialized School with the Internet

Abstract: Grouping and separation of gifted and talented pupils into special schools and classes is recommended due to the fact that they, in comparison to

their peers, reach higher levels of cognitive development, move faster from one developmental stage to another and have better pre-knowledge. A number of talented children come to specialized schools with the Internet, in case their family does not have a possibility to provide them with adequate educational support in its setting. The paper discusses the issues of making the stay of talented students in the school with the Internet encouraging and pleasant experience in their educational and professional development, of finding a way for the school to compensate for the fact that the adolescents had to leave their families in order to be accommodated in a home for students, as well as of establishing and successful communication between talented students and their friends and peers in new environment. Accommodation in a home for students opens up possibilities for work with the talented students after compulsory teaching time, through organization of after school activities, structuring their free time and intensified use of setting resources. In order to promote the functioning of the school working according to special curriculum whose students use the Internet, several recommendations have been made: to search for harmony between personal and social aspirations, to offer greater responsiveness of schools to the needs of the setting and to work on better integration of school and local community.

Key words: talent, specialized program, secondary school, the Internet, nurture and education.

